

Tutkimus osana valtakunnallista kehittämistyötä

Isohookana-Asunmaa, Tytti 1986. Tutkimus osana valtakunnallista kehittämistyötä. Aikuiskasvatus 6, 3, 145—149. — Artikkelissa kuvataan tutkimustiedon käyttöä koulutuspolitiikassa, erilaisia kokeiluja sekä esitetään tehtäviä tutkimustoiminnalle. Aikuiskoulutusneuvosto alan asiantuntijaelimenä on osaltaan vastuussa aikuiskoulutuksen kehittymisestä maassamme, ja siksi tarkastellaankin erityisesti aikuiskoulutusneuvoston näkökulmasta aikuiskasvatustutkimusta.

Vajaa kolme vuotta sitten kirjoitti opetusministeriön kansliapäällikkö Helsingin Sanomissa (5.11.1983): ”Kasvatustieteellisen tutkimuksen suurin puute on, että ammatti-, korke- ja aikuiskoulutuksen tutkimus on ollut varsin vähäistä, eikä olennaista lisäystä ole nähtävissä.” Hän peräänkuuluttikin yhteistyötä, jota piti kasvatustieteellisen tutkimuksen ajankohtaisena velvollisuutena.

Tutkimustiedon käyttö suomalaisessa koulutuspolitiikassa on ollut yleisesti ottaen puutteellista. Näin etenkin silloin, kun on hahmoteltu päätöksenteon pohjaksi koulutuspoliittisia tavoitteita ja erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Numminen on itsekkin todennut, etteivät virkamiesten ja päättäjien asenteet, työtavat ja yleinen käytäntö ole kovin myönteisiä tutkimukselle. Niinpä lakisääteinen valtionosuuskäytäntö, virastojen vuotuiset suunnitelmat, sekä tulo- ja menoarvio ja tulopoliittiset ratkaisut

työehtosopimuksineen ohjailevat eri vaihtoehtojen valinnoissa päätöksentekijöitä enemmän kuin joku tutkimus tuloksineen.

Valt.lis. Osmo Lampinen onkin todennut äskettäin Tiedepolitiikka -lehden artikkelissa ”Miten tutkimusta hyödynnetään päätöksenteossa” että, tutkimustieto hyväksytään ja omaksutaan parhaiten silloin, kun se tukee muulla perusteella tapahtuvaa harkintaa. Tutkimustiedolla ei hänen mukaansa näytä Suomessa olevan autoritatiivista asemaa päätöksenteossa.

Tutkimuksen hyödyntämistä hallinnossa ja päätöksenteossa on vakavassa merkityksessä selvitetty meillä vasta parin vuosikymmenen ajan. Heikon perillemenon syytäkin on toki pohdittu. Yksi syy on se, että on katsottu ettei hallinto kykene käsittelemään tieteellistä tietoa. Vastaavasti hallinnon virkamiehet ovat nähneet syyn tutkimuksissa ja tutkijoissa.

Lampisen mukaan tutkimusta käytetäänkin huomattavasti enemmän legitimaatiokeinona. Tutkimuksiin vedotaan päätöksenteon siirtämiseksi tai niiden tuloksia käytetään epätarkasti puolustamaan harjoitettua politiikkaa.

Opettaja-lehti puuttui pääkirjoituksessaan 11.7.1986 tutkimuksen hyväksikäyttöön ja kysyi, miksi opettajat eivät seuraa alansa tutkimustoimintaa. Pääkirjoitus päättyi: ”Olisi korkea aika muuttaa asenteita oppimista ja opettamista kohtaan ja auttaa näissä asioissa tutkimuksin opettajia.”

Edellä esiin nostamani esimerkit osoittavat kuinka käytäntö ja teoria koulutuspolitiikassa kulkevat erillään ja kohtaavat toisensa harvoin. Koulutuksen suunnittelussa ja kehittämisessä otetaan tutkimustieto harvoin positiivisessa ja rakentavassa mielessä esille. Jos näin todella on, tulee vallitsevia asenteita pyrkiä muuttamaan.

Esitän seuraavassa joitakin ajatuksia ja toiveita siitä, mitä tutkimustietoa aikuiskoulutuksen alalla tarvittaisiin. Monia ongelmia on ehditty pohtia aikuiskoulutusneuvostossakin, joten esimerkit saattavat olla varsin laajalti tuttuja.

Valtakunnallinen kokeilu- ja suunnittelutoiminta

Julkisen hallinnon piirissä on aikuiskoulutuksen alalla tehty kehittäely- ja suunnittelutyötä kohta parikymmentä vuotta. Tällä hetkellä on aikuiskoulutuksen kehittämissuunnitelmia valmiina koko joukko. Huomion kiinnittäminen aikuiskoulutuksen kehittämiseen on ollut luonnollista, sillä aikuiskoulutuksen johtoryhmä painottikin mietinnössään (1985) erityisesti juuri aikuiskoulutuksen kehittämissuunnittelun jatkamista ja koulutuksen kehittämiseen liittyvän kokeilutoiminnan tehostamista.

Opetusministeriön alaisuudessa on valmis organisaatio, joka vastaa valtakunnallisesta koulusuunnittelusta. 15.1.1985 asetettu neuvottelukunta tekee tehtäväksiantonsa mukaisesti ehdotuksia tutkimus- ja selvitystyön edistämiseksi sekä seuraa ja kehittää määrällistä ja laadullista koulutuksen suunnittelua. Tähän sisältyy myös aikuiskoulutus.

Myös suunnitelmallista kokeilutoimintaa harjoitetaan koko ajan. Mm. ammattikasvatusthallitus laatii vuosittain ohjelman ammatillisen aikuiskoulutuksen kokeiluista. Esimerkiksi tälle lukuvuodelle hyväksyty kokeiluoh-

jelma sisältää eri koulutusalojen opintolinjojen kehittämiskokeiluja, ammatillisen aikuis- koulutuksen alueellisen suunnittelun kokeilun, laajan Lapin aikuiskoulutuskokeilun jne.

Kokeilutoimintaa on todettu tarvittavan mm. silloin kun syntyy tarve poiketa voimassa olevista säädöksistä, kun selvitetään lisäresurssoinnin tarpeita ja vaikutuksia tai kun laaditaan valtakunnallisia opetussuunnitelmia. Ammattikasvatusthallituksen kokeiluohjelmaan sisältyvien aikuisten ammatillista peruskoulutusta koskevien kokeilujen tavoitteena on ”saada aikaan yleiset ohjeet, joita hyväksi käyttäen keskiasteen opetussuunnitelmia sovelletaan siten, että aikuisten aikaisemmat suoritukset, työkokemus, perehtyneisyys ja elämäntilanne otetaan huomioon.” Kokeiluissa pyritään selvittämään mm. millä edellytyksillä koulutuksessa voidaan käyttää etäopetusta ja muita monimuoto-opetuksen keinoja. Niihin liittyy myös erityisesti aikuisopiskeluun soveltuvan oppimateriaalin valmistaminen.

Mm. edellä mainitsemani ammattikasvatusthallituksen kokeiluohjelmaan on valittu ne aihepiirit, jotka lienevät tällä hetkellä virallisesti hyväksytyjä aikuiskoulutuksen kehittämisen painopistealueita. Kokeilut tulisikin suunnata keskeisiin kehittämiskohteisiin. Varsin paljon on kuitenkin esitetty kritiikkiä siitä, ettei aikuiskoulutuksen alueella kokeilutoiminta ole tarpeeksi laajaa. Toinen tärkeä näkökohta, joka usein tulee esille, liittyy kokeilujen seurantaan. Sen tulisi olla huolellista ja pystyä antamaan tarvittaessa jopa väliaikatietoja. Edelleen kokeiluihin liittyy se ongelma, että ne saatetaan toteuttaa erilaisilla voimavaroilla kuin mitä itse uudistukseen aiotaan uhrata. Pidän valitettavana, että meillä tehdään jatkuvasti kokeiluja, jotka antavat hyviä viitteitä uudistuksille, mutta uudistukset kuitenkin toteutetaan huomattavasti pienemmillä resursseilla. Siten ei ole ihme, jos syntyy vaikeuksia ja epäluuloja kokeiluihin ja niiden tuloksiin.

Julkisen hallinnon lisäksi eri aikuiskoulutusinstituutioissa on jo kauan tehty omaa kehittämistyötä. Tämä työs on osin ollut hajanaista. Eri aikuiskoulutusinstituutioiden keskinäinen hallintokaan ei ole liiemmästi edistänyt tätä yhteistyötä. Toisaalta täytyy toki todeta, että esimerkiksi aikuiskoulutusneuvoston asettaminen vuoden 1985 alusta lukien on tämän tapainen yritys, sillä neuvosto koostuu eri aikuiskoulutusinstituutioiden asiantuntijoista.

Neuvoston perustaminen osoittaa myöskin sitä, että suomalaisessa koulutuskentässä nähdään nykyisin aikuiskoulutus ja sen kehittämi-

nen entistä tärkeämpänä koulutuksen osa-alueena.

Samanaikaisesti kun työelämä ja muuttuva yhteiskunta asettavat aikuiskoulutukselle entistä enemmän uusia haasteita, pohditaan aikuiskouluttajien keskuudessa niitä ongelmia, joita koulutuksessa päivittäin kohdataan.

Kehittämis- ja suunnittelupaineet tulevatkin suureksi osaksi kentältä, siis suoraan käytännöstä; harvemmin näitä paineita syntyy siksi, että tutkimuksin olisi jokin osoitettu. Tämä on luonnollista koska aikuiskoulutus muuttuu nopeasti. Uudistumisen pohjana tulisi kuitenkin olla paitsi käytännön sanelemat tarpeet myös vankka tutkimus- ja kehittämistyö; näin etenkin silloin kun on kyse valtakunnallisesta uudistamisesta.

Tutkimus voisi antaa viitteitä voimavarojen hyödyntämisen tehostamisesta. Aikuiskoulutusneuvostossa on se käsitys, että kohdentamalla määrärahoja kokeilu- ja tutkimustoimintaan voidaan sitä kautta löytää ratkaisuja mm. siihen, miten koulutuksen volyymin lisättään kasvattamatta kuitenkaan olennaisesti yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia. Aikuiskoulutuksen laajentamisessa ei siis ole aina kyse pelkästään määrärahojen lisäyksistä, vaan myös näiden uudeltaisesta kohdentamisesta.

Käytännön haasteita

Aikuiskoulutusneuvostossa onkin useaan otteeseen todettu, että tarvittaisiin määrärahoja sellaiseen kokeilu-, tutkimus- ja kehittämistoimintaan, joka liittyy opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien laadintaan. Opetussuunnitelmien kehittämissä on juuri kokeilutoiminnalla jatkuvasti tärkeä tehtävänsä. Tähän tutkimuskenttään voitaisiin liittää myös laaja etäopetuksen tutkimus, jonka avulla voitaisiin selvittää myös monimuoto-opetuksen tehostamista.

Etäopetuksen laajentamisen esteenä Suomessa lienee yksinkertaisesti se, ettei etäopetuksen mahdollisuuksia (kirjeopetusta lukuun ottamatta) tunneta maassamme. Monissa teollisuusmaissa etäopetus on nykyisin huomattavasti laajempaa. Etäopetuksen uskoisi soveltuvan juuri aikuiskoulutukseen, koska se mahdollistaa opiskelun ajasta ja paikasta riippumatta ja edistää yksilöllistä opinointia, mahdollistaa opiskelun myös työn ohella jne.

Etäopetuksen laajentaminen vaatii siis laajaa tutkimus- ja kokeilutyötä. On myös välttä-

mätöntä saada nopeasti siihen soveltuva opimateriaalia. Etäopetuksessa käytettävän opimateriaalin kehittäminen on puutteellista. Tällä alueella eri aikuiskoulutuslaitosten yhteistyön tarve on suuri.

Ne tutkimukset, joita tähän mennessä on etä- ja monimuoto-opetuksesta tehty, näyttävät osoittavan, että etäopetusta tehostamalla on mm. voitu todeta vuorotyössä olevien, etäällä asuvien ja yksinhuoltajien aikuisten innotuneen yleissivistävästä opinnoimisesta.

Etäopetusproblematiikka voidaan kytkeä myös ajatukseen, missä määrin aikuiskoulutuskentässä on mahdollista luopua institutionaalista koulutuksesta. Maassamme on varsin kattava ammatillisen ja yleissivistävien oppilaitosten verkosto, jopa kuntatasolla. Oppilaitosten raja-aitoja saattaisi olla mahdollista poistaa. On paikallaan joskus pohtia myös sitä, tuijotammeko liiaksi juuri institutionaaliseen koulutukseen, voitaisiinko tutkia mm. miten tilojen yhteiskäyttöä lisätään, voitaisiinko kokeilla yhteiskoulutusmuotoja jollakin sellaisella paikkakunnalla, missä toimii useita aikuiskoulutusinstituutioita (kansalaisopisto, kansanopisto, iltakoulu, avoin korkeakoulu, kesäyliopisto jne.).

Aikuiskoulutusneuvosto toimii opetusministeriön asiantuntijaelimenä antaen mm. lausuntoja uudistushankkeista. Neuvosto voi ottaa kantaa meneillään oleviin aikuiskoulutuksen kehittämishankkeisiin ja on tähän mennessä mm. priorisoinut kyseisiä uudistustarpeita. Neuvosto voi omalla työllään edistää pitkän aikavälin kehittämistoimintoja, täsmentää ja konkretisoida uudistushankkeita. Selvänä puutteena on neuvostossa jo lyhyen toimintakauden aikana nähty se, ettei kokeilu- ja tutkimustoimintaan ole ollut riittäviä määrärahoja. Neuvoston piirissä on edellä jo esiin tulleiden aihekokonaisuuksien ohella puututtu myös tutkintojärjestelmän yhtenäistämismatikkaan. On mm. selvittämättä, paljonko on päällekkäisyyksiä, eroja, missä määrin esimerkiksi vapaan sivistystyön opinnot kelpaisivat ammatillisessa koulutuksessa yleissivistävän aineksen osaksi jne.

Aikuiskoulutusneuvosto on myös itse käynnistänyt kokeilutoimintaa, vaikka tämäntapainen työ ei sen piiriin suoranaisesti kuulukaan.

Tämän vuoden keväällä aloitettu Kauhavan kokeilu on kehittäytutkimus, jonka tavoitteena on mm. nostaa yksittäisten ihmisten tietoja ja taitoja esiin yhdessä oppimisen pohjaksi, selvittää mitä tietoja ja taitoja jollakin alueella on saatavilla ja mitä asukkaat oikeastaan ha-

luavat. Kauhavalla halukkaat voivat kenties opettaa taitojaan toisilleen, välttämättä ei tarvita ammattimaisia opettajia. Kokeilun idea on lähtöisin Englannista. Tämän kokeilun tuloksia on varmasti mahdollista soveltaa myöhemmin vapaan sivistystyön alalla muuallakin.

Aikuiskoulutuksen kehittämistyötä haittaa se, ettei tässä työssä nykyisin voida hyödyntää tutkimuksia, jotka valaisisivat kokonaisuuksia. Kehittämistyö koostuu suurelta osin irrallisista uudistushankkeista. Neuvoston jaostoissa on kirjattu monia tutkimusaiheita, jotka niin ikään edustavat osaa kokonaisuudesta. Tällaisia ovat mm. koulutustarpeen arviointimethodiikkaan ja koulutuksen vaikuttavuuteen liittyvät tutkimusaiheet. Aikuiskoulutuksen tehostaminen edellyttäisi valtakunnallista tutkimustietoa mm. siitä, mitkä ja millaiset ovat aikuiskoulutukseen osallistumisen yleiset esteet. Tästä saattaisi löytyä vastaus myös siihen, missä on ensisijainen muutoksen tarve.

Varsin usein kuulee toteamuksen, että taloudelliset tekijät ovat aikuiskoulutuksen primaarinen este. Taloudellisen suunnittelukeskuksen tekemän selvityksen mukaisesti taloudelliset syyt ovat kuitenkin vasta 13. sijalla. Ikä, terveys, ajan ja motivaation puute ovat tämän selvityksen mukaan huomattavasti yleisimpiä esteitä. Miksi opiskelumotivaatio on alhainen, millaiset asenteet tämän päivän aikuisilla on koulutukseen? Tämän tutkimuksen perusteella päätöksentekijän mieleen saattavat nousta ensisijaisina uudistustarpeina työaikakysymykset, työajan jousto, sapattivuosi, viikonloppu- ja iltaopiskelun tehostaminen ja ulkomaisten opintojen tukeminen pikemmin kuin esimerkiksi aikuisopintorahan maksaminen. Tämä uudistus alkaneen jonkinlaisen kokeilun muodossa ensi vuonna.

Voidaan ajatella, että julkisen vallan rooli on eräässä mielessä samantapainen kuin tutkijankin: molempien tehtävänä on jatkuvasti etsiä uutta koulutuksen jatkuvalla parantamiselle. Käsitykseni mukaan vain tällä tavalla julkinen valta kykenee täyttämään sen tehtävän, joka sillä koulutuksessa on eli luoda kunnolliset puitteet aikuisten jatkuvalla opinnoimiselle ja koulutukselle.

Mihin tutkimustietoa tarvitaan

Tähänastiselle aikuiskoulutuksen kehittäelylle, joka on ollut periaate- ja puitesuunnittelua — on ollut tyyppillistä voimakas käytän-

nöllis-konkreettinen ote. Tutkimusta on suosituttu ja siten hyödynnetty niukasti. Aikuiskoulutuksessa tällainen suunnittelu ei riitä kehittelytyön perustaksi. Tämän päivän mutta aivan erityisesti huomisen aikuiskoulutus vaatii kokonaisvaltaisuutta ja futurologista näkemystä. Molempia näkökulmia pidän perustavanlaatuisena vaatimuksena. Suunniteltaessa melkein mitä tahansa aikuiskoulutuksen aluetta, vaikutukset heijastuvat laajalle. Kun lisäksi yhteiskunnan muutokset ovat nopeita, aikuiskoulutuksen on osoitettava dynaamisuutta. Tällöin tutkimuksen, siis teorian tiedon, käyttöarvo nousee jatkaisevasti. Luonnollisesti kehittelytyössä joudutaan kohtaamaan myös arvovalintoja, onhan koulutuspolitiikka kiinteä osa yleistä yhteiskuntapolitiikkaa.

Vaatus kasvatustieteellisen tutkimuksen ulottamisesta ammatilliseen aikuiskoulutukseen ja jatkuvan koulutuksen alueelle johtaa väistämättä yhteistyöhön työelämää ja yhteiskuntaa tutkivien tieteiden kanssa. Jos aiomme kyetä ajallaan vastaamaan yhteiskunnan teknologisen ja sosiaalisen kehityksen muutospainuksiin, on näitä muutoksia koko ajan tutkittava. Tänäpäin meillä päättäjillä pitäisi esimerkiksi olla tietoa siitä, miten väestön pohjakoulutuksen tason nousu, väestörakenteen muutokset, työvoiman väheneminen jne. vaikuttavat aikuiskoulutuksen tarpeeseen ja sisältöön. Olti tiedettävä, sisältääkö nykyinen koulujärjestelmä kenties eriarvoistavia tekijöitä ja jos sisältää, miten aikuiskoulutus voi tarvittaessa korjata asiaa. (Esimerkiksi Tilastokeskuksen raportti viime vuodelta kertoo mm. sen, että nuoremmissa ikäluokissa naiset ovat yhä enemmän hakeutuneet naisvaltaisille aloille ja miehet miesvaltaisille. Mm. 25—29-vuotiaista opettajista on 79 % naisia, kun 50—54-vuotiaista naisista on 61 %. Tekniikassa ja luonnontieteissä 25—29-vuotiaista on 17 % naisia ja 50—54-vuotiaista 25 %.)

Yhteiskunnassa tapahtuvat nopeat muutokset, yksilön oikeus turvattuun työuraan ja itsensä jatkuvaan sivistämiseen edellyttävät aikuisten ammatillisen mutta myös yleissivistävän koulutuksen tukemista parhaalla mahdollisella tavalla. Tällöin futurologisen näkökulman kytkeminen läheiseen yhteyteen kasvatustieteellisen tutkimuksen kanssa on välttämätöntä.

Odotukset ovat suuria. On paikallaan kysyä, kykeneekö opetusministeriö tai ammattikasvatushallitus vastaamaan tutkimuksesta tai edes laajamittaisesta kokeilutoiminnasta. Eikö olisi hyödyllisempää ja myös viisaampaa vahvistaa korkeakoulujen resursseja ja lisätä jul-

---

kisen vallan ja korkeakoulujen keskinäistä yhteistyötä ottaen huomioon monitieteisyysperiaatteen.

Aikuiskoulutuksen tutkimuksella ei ole maassamme vielä kovin vahvaa tutkimustraditiota mutta ei myöskään kylliksi voimavaroja

sen luomiseen.

Tämän seminaarin anniksi toivon ainakin sitä, että nämä ongelmat tiedostetaan ja ryhdytään aktiivisesti tukemaan korkeakoulujen tutkimus- ja opetustyötä sekä yhteistyötä julkiseen hallintoon päin.